

**Penentu Kepuasan Nelayan terhadap
Program Bantuan Kerajaan di Terengganu**

MOHD SHALADDIN MUDA
WAN ABDUL AZIZ WAN MOHD AMIN
FAUZIAH ABU HASAN
SHUKERY MOHAMED
NIK HAZIMAH NIK MAT
ISMAIL OMAR
MOHAMMAD MAHDI ABAS
NOOR HASLINA MOHAMAD AKHIR
SAFWAN MOHD NOR

Abstrak

Faktor peranan kerajaan, prasarana, kursus dan latihan, khidmat nasihat, pemasaran, penguatkuasaan serta penyelidikan dan pembangunan adalah penting untuk meningkatkan kepuasan hidup para nelayan. Tujuan kajian ini adalah untuk mengenal pasti faktor-faktor kepuasan nelayan terhadap program bantuan kerajaan yang disediakan di negeri Terengganu. Ia perlu bagi menilai sama ada polisi kerajaan dalam pemberian bantuan kepada para nelayan dapat memberi kepuasan dan meningkatkan kualiti hidup mereka. Kajian ini melibatkan sejumlah 300 responden yang dipilih menggunakan persampelan rawak berstrata mengikut daerah di Terengganu. Data dianalisis menggunakan kaedah deskriptif dan inferensi yang melibatkan ujian-t, analisis varian, korelasi dan regresi. Hasil dapatan menunjukkan peranan kerajaan memberi sumbangan yang tinggi kepada kepuasan nelayan dengan nilai $R^2 = 0.465$. Atribut nelayan pula menyumbang nilai $R^2 = 0.395$ atau 39.5 peratus perubahan terhadap kepuasan nelayan.

Kata kunci: *Kepuasan, kualiti hidup, bantuan.*

Abstract

Government roles, infrastructure, training, advisory service, marketing, enforcement, and research and development are important factors that can raise the life satisfaction of fishermen. The aim of this research is to identify the determinant factors of fishermen's satisfaction towards the government aids'

programme in the state of Terengganu. This is necessary to assess whether the government policy on giving aids to the fishermen can give satisfaction and improve their quality of life. This research involved 300 respondents chosen using stratified random sampling in several fishing districts in the state of Terengganu. Data were analyzed through descriptive and inferential statistics using t-test, variance analysis, correlation and regression. The findings show that government aids contribute to the higher level of satisfaction with $R^2 = 0.465$. While fishermen attribute contribute $R^2 = 0.395$ or 39.5 percent of fishermen satisfaction.

Keywords: Satisfaction, quality of life, aids.

Pengenalan

Majoriti penduduk Terengganu terdiri daripada nelayan, penternak dan petani. Kebanyakan daripada mereka telah sekian lama menerima bantuan dan sokongan melalui program bantuan kerajaan sama ada daripada kerajaan negeri atau kerajaan pusat. Walaupun begitu, taraf sosioekonomi komuniti ini masih rendah dan ketinggalan berbanding dengan komuniti lain. Kajian spesifik dan terkini mengenai kepuasan nelayan terhadap bantuan yang diterima masih lagi terhad terutamanya di peringkat negeri Terengganu. Memandangkan negeri Terengganu kini rancak membangun dengan aspirasi mencapai matlamat Visi Negara berstatus negara maju tahun 2020, maka proses transformasi masyarakat perlu dipergiat supaya pembangunan ekonomi negeri Terengganu tidak ketinggalan daripada negeri-negeri lain. Transformasi pertanian, penternakan dan perikanan tradisional kepada pertanian, penternakan dan perikanan moden dijangka mempunyai impak yang besar ke atas pembangunan negeri.

Pada tahun 2006, pendapatan per kapita komuniti nelayan, penternak dan nelayan hanya lebih kurang RM3,000 berbanding pendapatan per kapita nasional RM12,000. Pada tahun 2020, pendapatan per kapita negara dijangka mencapai USD10,000 atau lebih kurang RM38,000. Bolehkah para nelayan, penternak dan nelayan negara khususnya di negeri Terengganu melonjakkan pendapatan per kapita mereka ke tahap itu? Wajarkah mereka terus dibantu atau perlukah program dan sistem bantuan diubah suai supaya dapat meningkatkan keberkesanannya? Justeru itu, tujuan kajian ini adalah untuk mengetahui tahap kepuasan nelayan terhadap bantuan yang diterima daripada kerajaan negeri dan persekutuan di setiap daerah di Terengganu.

Secara umumnya terdapat banyak definisi mengenai tahap kepuasan, misalnya Agho, Mueller dan Price (1993) mendefinisikan kepuasan ialah sejauh manakah seseorang itu berpuashati terhadap apa yang diperolehinya. Penyelidik seperti Witt dan Nye (1992), Hadley dan Mitchell (2002) bersetuju

kepuasan merupakan satu isu yang sangat penting dan perlu diberi perhatian serius oleh semua pihak. Sebagai contoh Hadley dan Mitchell (2002) dalam kajiannya merumuskan bahawa tahap kepuasan merupakan faktor penting dalam menentukan keberkesanan setiap aktiviti yang dilaksanakan oleh pihak berwajib. Barrows dan Wesson (2001), dan Ellickson (2003) menyenaraikan faktor penentu kepuasan merangkumi pekerjaan itu sendiri, polisi dan prosedur kerajaan, bantuan kelengkapan dan peralatan serta faktor demografi seperti jantina, umur, pengalaman dan peringkat pekerjaan. Berhubung dengan polisi, kajian Suchman (2001) mendapati ia merupakan sebahagian daripada faktor dalaman yang mempengaruhi kepuasan manusia.

Objektif Kajian

Di antara objektif utama kajian ini adalah:

1. Menenal pasti faktor-faktor dominan kepuasan nelayan.
2. Menenal pasti kepuasan nelayan secara keseluruhan dan juga mengikut faktor-faktor penentu.
3. Mengkaji hubungan antara faktor-faktor dalam dimensi program bantuan kerajaan dengan kepuasan.
4. Mengkaji sejauh manakah sikap dan demografi selaku pemboleh ubah *moderator* ke atas hubungan antara atribut dan program bantuan kerajaan dengan kepuasan.

Tinjauan Literatur

Sektor pertanian adalah sektor yang menyumbang sumber makanan terpenting di negara ini. Selain menjadi penyumbang utama terhadap sumber makanan penduduk negara ini, sektor ini juga merupakan salah satu sektor ekonomi yang strategik dan berupaya untuk mengimbangkan pembangunan di antara kawasan bandar dan luar bandar (Abdullah, 2004). Sektor ini telah memberi sumbangan penting terhadap Keluaran Dalam Negara Kasar (KDNK) negara iaitu sebanyak 8.2% (Jabatan Perikanan Malaysia, 2005; Banci Pertanian, 2005).

Dalam usaha untuk meningkatkan lagi prestasi sektor pertanian ini, satu penekanan yang serius telah diberikan dalam RMK-9 (2007) dengan matlamat untuk menjadikannya sebagai penggerak dalam mengubah hala tuju sektor pertanian dan asas tani kepada Pertanian Baru. Matlamat ini akan dilaksanakan berdasarkan kepada lima teras yang terkandung dalam RMK-9 (2007) iaitu meningkatkan pengeluaran pertanian termasuk penerokaan sumber pertumbuhan baru dengan penyertaan yang lebih banyak dari sektor swasta, mengembangkan aktiviti pemprosesan berasaskan pertanian dan kepelbagaian

produk, memperkukuhkan pemasaran dan rangkaian global, meningkatkan pendapatan pekebun kecil, nelayan dan menambah baik sistem penyampaian perkhidmatan. Selain itu, antara matlamat lain yang terkandung dalam rancangan ini ialah menangani isu berkaitan kewujudan kelompok kemiskinan dalam kalangan nelayan kecil, proses penukaran status kebun kepada ladang dan kekangan tanah pertanian.

Matlamat yang terkandung dalam RMK-9 (2007) ini adalah kesinambungan dari Dasar Pertanian Negara Ketiga (1998–2010) yang mana objektif utamanya ialah untuk memaksimumkan pendapatan, sama ada kepada KDNK, pendapatan eksport mahupun pendapatan nelayan, penternak dan nelayan melalui penggunaan sumber secara optimum melalui sektor ini. Melalui Pelan Induk Pertanian III (2006–2020) pula, sektor ini akan dibangunkan lebih pesat lagi dengan memberi tumpuan khusus kepada industri asas tani seperti kelapa sawit, getah dan industri makanan halal untuk dimajukan supaya setanding dengan industri-industri lain di negara ini.

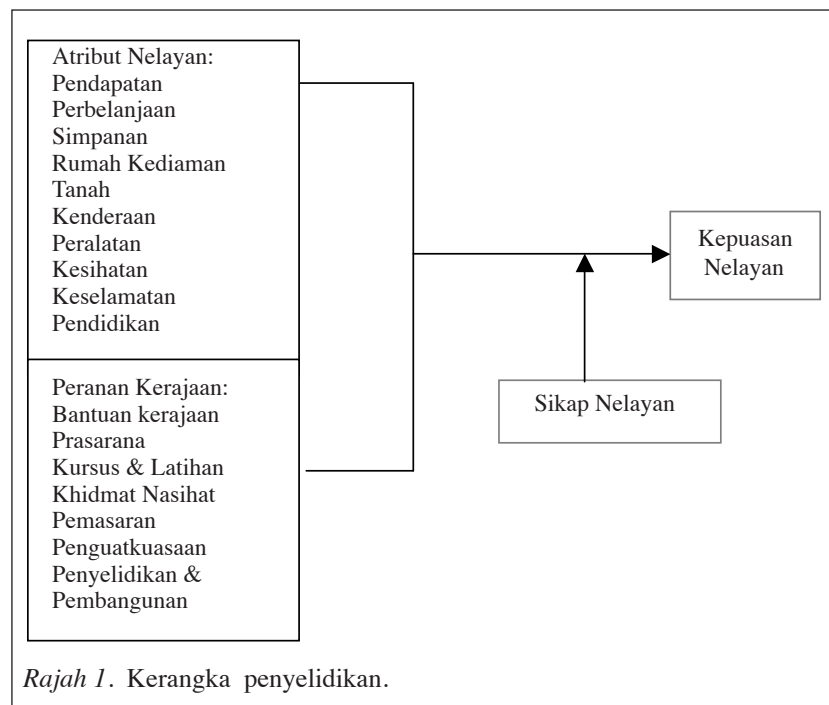
Metodologi Kajian

Kajian ini bertujuan untuk mengenal pasti beberapa pemboleh ubah sebagai faktor penentu kepada kepuasan nelayan terhadap program bantuan kerajaan. Terdapat dua dimensi utama yang menjadi penentu kepada kepuasan nelayan iaitu atribut nelayan dan program bantuan kerajaan (peranan kerajaan). Pemboleh ubah yang digunakan dalam profil nelayan adalah pendapatan, perbelanjaan, simpanan, rumah kediaman, tanah, kenderaan, peralatan, kesihatan, keselamatan dan pendidikan. Manakala bagi dimensi peranan kerajaan pula merangkumi bantuan kerajaan, prasarana, kursus dan latihan, khidmat nasihat, pemasaran, penguatkuasaan serta penyelidikan dan pembangunan. Atribut nelayan dan peranan kerajaan merupakan pemboleh ubah bebas kepada pemboleh ubah bersandar yang diwakili oleh kepuasan nelayan. Rajah 1 menunjukkan pertalian antara profil responden dan peranan kerajaan dengan faktor sikap dan demografi yang dianggap sebagai moderator kepada kepuasan nelayan. Ini menunjukkan selain profil responden dan peranan kerajaan, diandaikan sikap dan demografi juga mempengaruhi tahap kepuasan nelayan terhadap program bantuan kerajaan.

Soal Selidik

Soal selidik kajian ini mengandungi empat bahagian utama. Bahagian A merangkumi maklumat demografi seperti jantina, umur, taraf pendidikan, taraf perkahwinan, bilangan anak, bilangan tanggungan, bilangan isi rumah, tempoh bekerja sebagai nelayan, jumlah perbelanjaan, jumlah pendapatan, jumlah simpanan, taraf pemilikan rumah, tanah dan kenderaan. Bahagian B

pula meliputi profil pekerjaan yang mengumpul maklumat tentang pendapat responden mengenai kualiti hidup yang ditunjukkan oleh indikator seperti perbelanjaan, pendapatan, simpanan, rumah kediaman, tanah, kenderaan, peralatan, kesihatan, keselamatan dan pendidikan. Bahagian C tertumpu kepada soalan berkaitan dengan program bantuan kerajaan seperti jenis bantuan, prasarana, kursus dan latihan, pemasaran, penguatkuasaan serta penyelidikan dan pembangunan. Bahagian D pula mengandungi maklumat yang berkaitan dengan sikap nelayan terhadap program bantuan kerajaan. Jawapan bagi soalan-soalan dalam Bahagian B, C dan D adalah menggunakan skala Likert. Skala yang digunakan adalah dari nilai 1 hingga 5 iaitu nilai 1 adalah bagi Sangat Tidak Bersetuju, nilai 2 bagi Bersetuju, nilai 3 bagi Berkecuali, nilai 4 bagi Bersetuju dan nilai 5 bagi Sangat Tidak Bersetuju.

Keputusan Ujian Kebolehpercayaan dan Kenormalan

Nilai *Cronbach's Alpha* bagi faktor-faktor yang dikaji dalam kajian ini adalah seperti Jadual 1. Terdapat tiga dimensi faktor yang terlibat dalam kajian ini iaitu kualiti hidup nelayan yang mengandungi 30 item nilai *alpha* nya 0.767, peranan kerajaan nilai *alpha* 0.78, sikap komuniti nelayan nilai *alpha* 0.60 dan bagi pemboleh ubah bersandar pula iaitu kepuasan nelayan nilai *alpha* adalah

0.686. Seterusnya ujian kenormalan bagi kepuasan nelayan menunjukkan bertaburan normal dengan nilai pencongan 0.44 dan kurtosis 0.151.

Jadual 1

Keputusan Analisis Ujian Kebolehpercayaan

Dimensi	Bilangan Item	Alpha
Atribut Nelayan	30	0.767
Peranan Kerajaan	18	0.780
Sikap	10	0.600
Kepuasan Nelayan	16	0.686

Hasil Kajian dan Perbincangan

Sejumlah 70 responden diambil dari daerah Kuala Terengganu, diikuti daerah Setiu dan Dungun masing-masing 60 dan 59 responden. Peratusan nelayan dari daerah Besut adalah sebanyak 15 %, manakala di Kemaman ialah 11.7 peratus. Bilangan responden yang paling sedikit adalah dari daerah Marang iaitu melibatkan 31 orang nelayan sahaja.

Umur Responden

Taburan umur responden menunjukkan kebanyakan daripada responden berada dalam lingkungan umur 50 hingga 59 tahun, iaitu 34.9% (Jadual 2).

Jadual 2

Taburan Umur Responden

Kategori Umur (tahun)	Responden	
	Kekerapan	Peratus
Kurang daripada 20	2	0.7
20–29	13	4.3
30–39	33	11.0
40–49	93	31.0
50–59	101	33.7
60–69	43	14.3
70–79	13	4.3
80+	2	0.7
Jumlah	300	100.0

Lingkungan umur kedua tinggi adalah 40 hingga 49 tahun dengan bilangan responden sebanyak 87 orang (28.9%). Terdapat 13 orang responden yang berumur melebihi 70 tahun, manakala tidak ada responden yang berumur kurang daripada 20 tahun. Kajian ini mendapati responden yang tertua adalah berumur 87 tahun, sementara purata umur responden adalah 50 tahun. Dari segi taraf perkahwinan, terdapat sebanyak 87.3 % (261 orang) daripada responden telah berkahwin. Hanya 8.4 % (25 orang) sahaja masih belum berkahwin, manakala 4.3 peratus (13 orang) adalah duda.

Pendidikan Responden

Sebahagian besar daripada responden adalah berpendidikan sekolah rendah (65.3%). Terdapat juga nelayan yang mempunyai sijil di peringkat SRP/PMR iaitu seramai 39 orang, manakala di peringkat sijil SPM pula seramai 31 orang. Hanya 11 peratus daripada responden tidak bersekolah dan cuma seorang sahaja yang mempunyai sijil Diploma.

Jadual 3

Pendidikan Responden

Taraf Pendidikan	Responden	
	Kekerapan	Peratus
Ijazah	0	0.0
Diploma	1	0.3
STPM	0	0.0
SPM	31	10.3
SRP/PMR	39	13.0
Sekolah rendah	196	65.3
Tidak bersekolah	33	11.0
Jumlah	300	

Tanggungan Responden

Daripada 281 responden nelayan yang dikenal pasti, purata tanggungan nelayan adalah seramai lima orang (Jadual 4).

Tanggungan yang paling tinggi adalah 14 orang. Kumpulan tanggungan tiga hingga empat dan lima hingga enam mempunyai peratusan yang hampir sama iaitu sebanyak 28 peratus. Dua isi rumah sahaja yang mempunyai bilangan tanggungan melebihi sembilan.

Jadual 4

Bilangan Tanggungan Responden

Bilangan Tanggungan	Responden	
	Kekerapan	Peratus
0	0	0.0
1-2	50	17.8
3-4	79	28.1
5-6	81	28.8
7-8	51	18.1
9+	20	7.2
Jumlah	281	100.0

Pendapatan dan Perbelanjaan Isi Rumah Responden

Sebahagian besar responden memperoleh pendapatan kurang daripada RM700.00 (Pendapatan Garis Kemiskinan RMK-9) dari kerja-kerja utama sebagai nelayan. Pendapatan purata kerja utama ketua isi rumah nelayan adalah dianggarkan RM552.10. Secara umumnya tahap pendapatan isi rumah mempengaruhi perbelanjaan mereka. Jumlah paling ramai iaitu 100 orang responden membelanjakan sekitar RM300.00 sebulan. Hanya segelintir sahaja yang mampu berbelanja lebih dari RM500.00 sebulan iaitu 17 peratus. Memandangkan pendapatan yang diperoleh adalah terhad, maka ianya diperuntukkan untuk tujuan-tujuan tertentu mengikut keutamaan. Anggaran purata perbelanjaan isi rumah petani dan nelayan dirumuskan dalam Jadual 5.

Jadual 5

Purata Perbelanjaan Isi Rumah mengikut Jenis Perbelanjaan

Jenis Perbelanjaan	Responden
	Purata (RM)
Makanan/Minuman	370.00
Pakaian	120.23
Kediaman	87.25
Pendidikan	153.54
Kesihatan	42.53
Pengangkutan	138.63
Lain-lain	69.75

Jenis-Jenis Bantuan dan Analisis Kepuasan

Jadual 6 menunjukkan jenis-jenis bantuan kerajaan yang telah diterima oleh responden. Berdasarkan Jadual 6 tersebut, kategori penangkapan merupakan kategori bantuan yang paling banyak diterima oleh responden. Diesel mencatatkan peratus yang tertinggi di mana 85 peratus responden telah menerima bantuan tersebut. Bantuan yang kedua tertinggi diterima oleh responden ialah enjin dengan 37.7 peratus. Selain daripada itu, 35 peratus responden telah mendapat bantuan bot. Khidmat nasihat merupakan bantuan yang paling sedikit diterima dalam kategori penangkapan iaitu 19.3 peratus. Bagi kategori penternakan pula, jumlah penerima bantuan secara keseluruhan hanya sebanyak 1.3 peratus. Daripada jumlah itu, 0.7 peratus mendapat bantuan kolam, manakala benih dan makanan masing-masing mencatatkan 0.3 peratus.

Kategori bantuan yang seterusnya ialah pemprosesan. Hanya seorang responden (0.3%) yang menerima bantuan peralatan dan seorang lagi menerima bantuan dari segi pemprosesan. Bagi kategori ini, tiada responden yang menerima bantuan dari segi perlabelan. Kategori yang terakhir bagi bantuan kerajaan ialah pemasaran. Terdapat dua jenis bantuan di bawah kategori ini iaitu gerai dan khidmat nasihat. Walau bagaimanapun, tiada nelayan yang menerima bantuan gerai manakala hanya seorang responden (0.3%) menerima bantuan khidmat nasihat.

Jadual 6

Penerima Bantuan Kerajaan mengikut Kategori dan Jenis

Bantuan Nelayan		Bilangan Penerima	Peratus
Kategori Bantuan	Jenis bantuan		
Penangkapan	Bot	105	35.0
	Enjin	113	37.7
	Diesel	255	85.0
	Pukat	61	20.3
	Khidmat nasihat	58	19.3
Penternakan	Kolam	2	0.7
	Benih	1	0.3
	Makanan	1	0.3
Pemprosesan	Peralatan	1	0.3
	Pembungkusan	1	0.3
	Perlabelan	0	0.0
Pemasaran	Gerai	0	0.0
	Khidmat nasihat	1	0.3

Merujuk kepada Jadual 7, kebanyakan responden dapat menggunakan kemudahan prasarana yang disediakan oleh kerajaan. Sebanyak 89.7 peratus responden menyatakan bahawa terdapat kemudahan jeti yang telah disediakan oleh kerajaan di tempat mereka, manakala 88.7 peratus pula untuk pelabuhan atau pangkalan. Selain itu, 80.3 peratus lagi menerima kemudahan dari segi tempat lelong. Kemudahan bengkel pembaikan bot atau limbungan merupakan kemudahan yang paling rendah didapati dengan 50.3 peratus.

Jadual 7

Jenis Prasarana yang Diterima oleh Responden

Jenis Prasarana	Kekerapan	Peratus
Pelabuhan/Pangkalan	266	88.7
Jeti	269	89.7
Tempat lelong	241	80.3
Mesin tarik bot	168	56.0
Bengkel pembaikan bot/Limbungan	151	50.3

Dari segi kursus dan latihan, kebanyakan responden iaitu 64 peratus menerima latihan yang berkaitan dengan penangkapan. Nilai yang kedua tertinggi ialah latihan berkaitan pemasaran dengan 25.3 peratus. Selain daripada itu, latihan untuk penternakan dan pemprosesan mencatatkan nilai yang hampir sama, dengan 25 peratus penerima latihan untuk penternakan manakala 24.7 peratus untuk latihan berkaitan pemprosesan.

Jadual 8

Kursus dan Latihan yang diterima Responden

Jenis Kursus/Latihan	Kekerapan	Peratus
Latihan berkaitan penangkapan	192	64.0
Latihan berkaitan penternakan	75	25.0
Latihan berkaitan pemprosesan	74	24.7
Latihan berkaitan pemasaran	76	25.3

Kepuasan Responden terhadap Bantuan Kerajaan

Majoriti responden berpuas hati dengan bantuan yang diberikan oleh pihak kerajaan seperti yang ditunjukkan di dalam Jadual 9. Daripada 105 orang penerima bantuan bot, hanya 4 orang (3.9%) sahaja yang tidak berpuas hati,

manakala selebihnya berpuas hati dengan bantuan tersebut. Selain itu, 93.8 peratus daripada penerima enjin berpuas hati dengan bantuan yang diterima.

Keadaan yang sama juga dapat dilihat dalam kalangan penerima bantuan yang paling banyak iaitu diesel. Seramai 240 orang responden (94.1%) berpuas hati berbanding hanya 5.9 peratus yang tidak berpuas hati. Walaupun jumlah penerima bantuan pukot hanya seramai 61 orang, 57 orang (93.4%) daripadanya berpuas hati dengan bantuan tersebut. Bagi khidmat nasihat pula, 96.5 peratus penerima berpuas hati berbanding peratus yang tidak berpuas hati hanya sebanyak 3.5 peratus.

Bagi penerima bantuan kolam, hanya 50 peratus daripada mereka berpuas hati dengan bantuan yang telah diterima. Kesemua responden yang menerima bantuan benih dan makanan pula tidak berpuas hati dengan bantuan yang diterima. Berbeza dengan bantuan peralatan, pembungkusan dan khidmat nasihat, kesemua nelayan yang terlibat berpuas hati dengan bantuan-bantuan tersebut.

Merujuk kepada Jadual 10, kebanyakan responden berpuas hati dengan prasarana yang disediakan oleh kerajaan. Walau bagaimanapun, peratus responden yang tidak berpuas hati terhadap prasarana agak tinggi berbanding penerima bantuan kerajaan. Daripada 266 orang penerima, 202 orang (75.9%) berpuas hati dengan kemudahan pelabuhan atau pangkalan. Bagi jeti pula, 73.6 peratus berpuas hati, manakala yang selebihnya tidak berpuas hati. Tempat lelong juga menunjukkan peratusan yang hampir sama bagi penerima yang berpuas hati iaitu sebanyak 72.6 peratus.

Mesin tarik bot dan bengkel pembaikan bot atau limbungan merupakan dua jenis prasarana yang mencatatkan peratus yang agak tinggi bagi penerima yang tidak berpuas hati. Bagi mesin tarik bot, 38.2 peratus penerima tidak berpuas hati manakala bengkel pembaikan bot mencatatkan 49 peratus penerima yang tidak berpuas hati dengan kemudahan yang disediakan. Walau bagaimanapun, peratus penerima yang berpuas hati adalah lebih tinggi jika dibandingkan dengan peratus penerima yang tidak berpuas hati.

Jadual 9

Kepuasan Responden terhadap Bantuan Kerajaan

Jenis Bantuan		Kekerapan	Peratus
Bot	Tidak puas hati	4	3.9
	Puas hati	101	96.1
	Jumlah	105	100.0

(sambungan)

Jenis Bantuan		Kekerapan	Peratus
Enjin	Tidak puas hati	7	6.2
	Puas hati	106	93.8
	Jumlah	113	100.0
Diesel	Tidak puas hati	15	5.9
	Puas hati	240	94.1
	Jumlah	255	100.0
Pukat	Tidak puas hati	4	6.6
	Puas hati	57	93.4
	Jumlah	61	100.0
Khidmat nasihat	Tidak puas hati	2	3.5
	Puas hati	56	96.5
	Jumlah	58	100.0
Kolam	Tidak puas hati	1	50.0
	Puas hati	1	50.0
	Jumlah	2	100.0
Benih	Tidak puas hati	1	100.0
	Puas hati	0	0.0
	Jumlah	1	100.0
Makanan	Tidak puas hati	1	100.0
	Puas hati	0	0.0
	Jumlah	1	100.0
Peralatan	Tidak puas hati	0	0.0
	Puas hati	1	100.0
	Jumlah	1	100.0
Pembungkusan	Tidak puas hati	0	0.0
	Puas hati	1	100.0
	Jumlah	1	100.0
Khidmat nasihat	Tidak puas hati	0	0.0
	Puas hati	1	100.0
	Jumlah	1	100.0

Jadual 10

Kepuasan Responden terhadap Prasarana

Jenis Prasarana		Kekerapan	Peratus
Pelabuhan/ Pangkalan	Tidak puas hati	64	24.1
	Puas hati	202	75.9
	Jumlah	266	100.0

(sambungan)

Jenis Prasarana		Kekerapan	Peratus
Jeti	Tidak puas hati	71	26.4
	Puas hati	198	73.6
	Jumlah	269	100.0
Tempat lelong	Tidak puas hati	66	27.4
	Puas hati	175	72.6
	Jumlah	241	100.0
Mesin tarik bot	Tidak puas hati	81	38.2
	Puas hati	87	51.8
	Jumlah	168	100.0
Bengkel pembaikan Bot/Limbungan	Tidak puas hati	74	49.0
	Puas hati	77	51.0
	Jumlah	151	100.0

Kepuasan responden terhadap kursus dan latihan ditunjukkan melalui Jadual 11.

Jadual 11

Kepuasan Responden terhadap Kursus dan Latihan

Jenis Kursus/Latihan		Kekerapan	Peratus
Latihan berkaitan Penangkapan	Tidak puas hati	85	44.2
	Puas hati	107	55.8
	Jumlah	192	100
Latihan berkaitan Penternakan	Tidak puas hati	71	94.0
	Puas hati	4	6.0
	Jumlah	75	100.0
Latihan berkaitan Pemprosesan	Tidak puas hati	71	95.9
	Puas hati	3	4.1
	Jumlah	74	100.0
Latihan berkaitan Pemasaran	Tidak puas hati	71	93.4
	Puas hati	5	7.6
	Jumlah	76	100.0

Kepuasan responden terhadap penyediaan kursus dan latihan mencatatkan hasil yang agak berbeza berbanding kepuasan terhadap bantuan dan prasarana. Dalam Jadual 11, hanya latihan berkaitan dengan penangkapan sahaja mencatatkan peratusan yang lebih tinggi (55.8%) bagi penerima yang berpuas hati berbanding yang tidak berpuas hati (44.2%). Sebanyak 94 peratus responden tidak berpuas hati dengan latihan berkaitan dengan penternakan, manakala 95.9 peratus pula tidak berpuas hati dengan latihan berkaitan

pemprosesan. Latihan berkaitan pemasaran juga mencatatkan peratusan yang tinggi untuk penerima yang tidak berpuas hati iaitu 93.4 peratus. Hanya sebilangan kecil sahaja penerima kursus atau latihan tersebut yang berpuas hati dengan latihan yang disertai.

Analisis Varian bagi Faktor Demografi dengan Kepuasan Responden

Dapatan daripada analisis ANOVA di antara beberapa faktor demografi dengan kepuasan nelayan adalah seperti dalam Jadual 12.

Jadual 12

Analisis Varian bagi Faktor Demografi dengan Kepuasan Nelayan Responden

Faktor Demografi	Nilai F	Signifikan	Keputusan Hipotesis
Umur	0.918	0.641	Gagal ditolak H_o
Taraf perkahwinan	0.284	0.753	Gagal ditolak H_o
Taraf pendidikan	1.717	0.131	Gagal ditolak H_o
Tempoh sebagai nelayan	1.309	0.097	Gagal ditolak H_o
Pendapatan	1.584	0.014	Tolak H_o

Jadual 12 menunjukkan nilai signifikan bagi hipotesis nul yang pertama ialah 0.641. Nilai ini lebih besar daripada 0.05. Oleh itu, hipotesis nul yang pertama tidak berjaya ditolak. Ini bermakna tidak terdapat perbezaan min yang signifikan bagi umur berhubung dengan kepuasan nelayan. Begitu juga bagi taraf perkahwinan, pendidikan dan pendapatan bulanan semuanya didapati nilai signifikan lebih besar daripada 0.05.

Ini bermakna menerima hipotesis nul, oleh itu tidak terdapat perbezaan min yang signifikan bagi faktor taraf perkahwinan, pendidikan dan pendapatan bulanan dengan kepuasan nelayan yang dikaji. Hal ini menunjukkan bahawa faktor umur, taraf perkahwinan, taraf pendidikan dan tempoh sebagai nelayan tidak memainkan peranan yang signifikan terhadap kepuasan nelayan. Walau bagaimanapun bagi faktor pendapatan, didapati terdapat perbezaan min yang signifikan berhubung dengan kepuasan nelayan. Ini kerana nilai signifikannya 0.014 adalah lebih rendah daripada 0.05. Maka kajian ini berjaya menolak hipotesis nul, oleh itu terdapat perbezaan min yang signifikan antara pendapatan dengan kepuasan nelayan.

Tahap Kepuasan Responden

Berdasarkan kepada Jadual 13 hanya faktor-faktor kesihatan, keselamatan, pendidikan, dan prasarana yang menunjukkan min skor melebihi skala 4.

Ini menunjukkan tahap kepuasan bagi faktor-faktor ini adalah agak baik. Walau bagaimanapun, faktor-faktor lain yang ditunjukkan dalam Jadual 13 mempunyai nilai min melebihi nilai median (2.5). Oleh itu, tahap kepuasan berdasarkan kualiti hidup berada pada tahap yang baik.

Jadual 13

Min Kepuasan Nelayan mengikut Faktor Penentu

Faktor Penentu	Minimum	Maksimum	Min
Pendapatan	2.00	5.00	3.5881
Perbelanjaan	2.00	5.00	3.6914
Simpanan	1.00	5.00	3.2177
Kediaman	2.00	5.00	3.9197
Tanah	1.00	5.00	3.1779
Kenderaan	1.00	5.00	3.9474
Peralatan	2.00	5.00	3.9017
Kesihatan	2.33	5.00	4.4866
Keselamatan	3.67	5.00	4.6751
Pendidikan	2.00	5.00	4.3435
Bantuan	1.00	5.00	3.9135
Prasarana	1.00	5.00	4.0349
Kursus	1.00	5.00	3.1054
Nasihat	1.00	5.00	3.4904
Pemasaran	2.00	5.00	3.5229
Penguatkuasaan	1.00	5.00	3.6293

Bagi dimensi peranan kerajaan, dapatan kajian menunjukkan program bantuan kerajaan memainkan peranan yang positif terhadap kepuasan petani di mana nilai min menunjukkan 3.6285 (Jadual 14).

Jadual 14

Min Kepuasan Responden mengikut Dimensi

Dimensi	Minimum	Maksimum	Min
Atribut Kualiti Hidup Nelayan	2.83	4.83	3.8970
Peranan Kerajaan	2.33	4.89	3.6285

Analisis Korelasi Faktor-Faktor Penentu dengan Kepuasan Nelayan

Korelasi antara faktor-faktor penentu dengan kepuasan nelayan adalah seperti dalam Jadual 15. Berdasarkan kepada Jadual 15 tersebut didapati majoriti daripada faktor-faktor bagi dimensi atribut nelayan iaitu pendapatan, perbelanjaan, simpanan, rumah kediaman, peralatan, kesihatan dan keselamatan mempunyai korelasi yang signifikan dengan kepuasan nelayan. Hubungan antara faktor-faktor bagi dimensi peranan kerajaan dengan kepuasan pula didapati kesemua faktor mempunyai korelasi yang signifikan iaitu $p < 0.01$. Daripada faktor-faktor yang mempunyai korelasi yang signifikan didapati faktor-faktor kursus dan latihan, khidmat nasihat mempunyai korelasi positif yang sederhana kuat dengan kepuasan, di mana nilai pekali korelasi masing-masing adalah 0.521 dan 0.592. Lihat Jadual 15.

Analisis mengenai Peranan Sikap sebagai Moderator dalam Hubungan antara Faktor Penentu dengan Kepuasan Responden

Untuk melihat peranan *moderator* dalam hubungan faktor penentu dengan kepuasan, analisis korelasi separa dijalankan dengan mengawal faktor sikap responden. Maklumat mengenai analisis korelasi separa adalah seperti dalam Jadual 16. Hasil daripada analisis korelasi separa setiap faktor penentu dengan kepuasan didapati faktor peranan komuniti telah berfungsi sebagai *moderator* atau menyederhanakan hubungan antara faktor penentu dengan kepuasan responden.

Misalnya nilai korelasi sifar bagi faktor pendapatan telah menurun daripada 0.262 kepada 0.2551 apabila faktor sikap dikawal menunjukkan yang sikap telah mempengaruhi kedua-dua pemboleh ubah bebas dan pemboleh ubah bersandar. Ini bermakna faktor sikap berfungsi sebagai *moderator* kepada hubungan antara pendapatan dengan kepuasan. Begitu juga bagi faktor dalam dimensi kualiti hidup nelayan seperti perbelanjaan, simpanan, rumah kediaman dan tanah kediaman didapati nilai pekali korelasi telah menurun apabila faktor sikap dikawal. Ini menunjukkan peranan komuniti mempengaruhi kedua-dua pemboleh ubah bebas dan pemboleh ubah bersandar. Manakala bagi faktor keselamatan didapati nilai pekali korelasi meningkat apabila faktor sikap dikawal. Justeru itu dalam hubungan ini, peranan komuniti mempengaruhi pemboleh ubah bersandar sahaja, iaitu kepuasan nelayan. Pekali sara faktor kenderaan pula tidak menunjukkan sebarang perubahan pada nilai 0.077, menunjukkan faktor sikap yang dikawal tidak mempengaruhi pemboleh ubah kenderaan dan kepuasan (Jadual 16).

Korelasi Faktor-faktor Penentu dengan Kepuasan Responden

	PDPT	BEL	SIMPAN	RUMAH	TANAH	KEND	ALAT	SIHAT	SMAT	DIDIK	BANTU	PRANA	KSUS	NHAT	PASAR	KKSA
PDPT	1															
BEL	.690(**)	1														
SIMPAN	.280(**)	.353(**)	1													
RUMAH	.246(**)	.360(**)	.225(**)	1												
TANAH	.090	.250(**)	.008	.239(**)	1											
KEND	.162(**)	.181(**)	.194(**)	.284(**)	.207(**)	1										
ALAT	.261(**)	.263(**)	.190(**)	.133(*)	-.017	.206(**)	1									
SIHAT	.077	.096	.237(**)	.097	-.096	.108	.069	1								
SMAT	-.026	.062	.357(**)	.130(*)	-.166(**)	.076	.112	.226(**)	1							
DIDIK	-.020	.093	.210(**)	.079	.338(**)	-.007	.101	.125(*)	.142(*)	1						
BANTU	-.068	.040	.119(*)	.084	-.048	-.027	.078	.259(**)	.238(**)	.071	1					
PRANA	.027	.142(*)	.315(**)	.147(*)	.065	-.075	.192(**)	.197(**)	.229(**)	.376(**)	.222(**)	1				
KSUS	-.117	-.061	.217(**)	-.011	-.161(**)	.029	.037	.168(**)	.206(**)	.096	.188(**)	.173(**)	1			
NHAT	.056	.126(*)	.207(**)	.035	.009	-.088	.054	.350(**)	.073	.124(*)	.333(**)	.216(**)	.494(**)	1		
PASAR	-.020	.211(**)	.192(**)	.161(**)	.070	.036	.055	.293(**)	.220(**)	.068	.202(**)	.141(*)	.099	.160(**)	1	
KKSA	.043	.049	-.127(*)	.036	.082	-.151(*)	-.033	.029	-.023	.158(**)	.170(**)	.116(*)	.080	.213(**)	.094	1
PUAS	.262(**)	.307(**)	.422(**)	.215(**)	-.088	.077	.222(**)	.471(**)	.201(**)	.073	.245(**)	.317(**)	.521(**)	.592(**)	.183(**)	.248(**)

** Korelasi signifikan pada tahap 0.01 level (2-tailed).

* Korelasi signifikan pada tahap 0.05 level (2-tailed)

Jadual 16

Korelasi Separa antara Kualiti Hidup Responden, Peranan Kerajaan dengan Kepuasan Responden apabila Faktor Sikap Dikawal

Dimensi/Faktor	Korelasi Sifar	Korelasi Spara
Kualiti hidup		
Pendapatan	0.262	0.255
Perbelanjaan	0.307	0.302
Simpanan	0.422	0.415
Rumah Kediaman	0.215	0.202
Tanah	-0.88	-0.105
Kenderaan	0.077	0.077
Peralatan	0.222	0.218
Kesihatan	0.471	0.458
Keselamatan	0.201	0.203
Pendidikan	0.073	0.035
Peranan Kerajaan		
Bantuan	0.245	0.244
Prasarana	0.317	0.310
Kursus dan latihan	0.521	0.521
Khidmat nasihat	0.592	0.592
Pemasaran	0.183	0.180
Penguatkuasaan	0.248	0.232

Bagi faktor-faktor dalam dimensi peranan kerajaan didapati faktor-faktor seperti bantuan, prasarana, pemasaran dan penguatkuasaan mempunyai nilai pekali korelasi yang lebih rendah daripada nilai pekali sifar apabila faktor sikap dikawal. Misalnya nilai pekali sifar bagi bantuan telah menurun daripada 0.245 menjadi 0.244. Ini menunjukkan peranan sikap telah berfungsi sebagai *moderator* yang mempengaruhi pemboleh ubah bebas iaitu faktor penentu dan pemboleh ubah bersandar iaitu kepuasan. Manakala bagi faktor-faktor seperti kursus dan latihan dan khidmat nasihat didapati nilai pekali korelasi tidak berubah apabila faktor sikap dikawal. Justeru dalam hubungan ini, faktor sikap tidak mempengaruhi pemboleh ubah bersandar dan pemboleh ubah bebas.

Daripada analisis separa dapat dirumuskan bahawa faktor sikap memainkan peranan sebagai moderator dalam meningkatkan kepuasan nelayan. Bagi atribut peranan kerajaan didapati sikap bertindak mempengaruhi secara terus ke atas kepuasan apabila ia dijadikan faktor kawalan ke atas bantuan dan khidmat nasihat. Ini menunjukkan bahawa bantuan dan khidmat nasihat yang diberikan kepada nelayan melalui program-program pembangunan yang telah dirancang dapat mengubah sikap nelayan menjadi lebih positif yang kesudahannya mempengaruhi kepuasan mereka.

Pengaruh Faktor Penentu kepada Kepuasan Nelayan

Hasil analisis regresi bagi faktor-faktor dalam dimensi kualiti hidup responden didapati kesihatan merupakan faktor yang paling berpengaruh dalam hubungan kualiti hidup responden dengan kepuasan kerana nilai koefisien piawai (*Beta*) paling tinggi iaitu 0.393, kemudian diikuti dengan simpanan ($\beta = 0.278$), perbelanjaan ($\beta = 0.151$), rumah kediaman ($\beta = 0.079$). Manakala bagi dimensi peranan kerajaan pula didapati faktor khidmat nasihat paling berpengaruh ($\beta = 0.399$), kursus dan latihan ($\beta = 0.291$), diikuti oleh prasarana ($\beta = 0.120$), penguatkuasaan ($\beta = 0.097$), pemasaran ($\beta = 0.074$) dan bantuan ($\beta = 0.008$).

Maklumat dalam Jadual 17 juga menunjukkan pembolehubah yang digunakan dalam kajian adalah bebas daripada masalah multikolinearan. Ini ditunjukkan oleh nilai *VIF* yang rendah daripada 7.

Berdasarkan Jadual 17, dapat dibentuk dua persamaan regresi yang menunjukkan pengaruh setiap faktor penentu ke atas kepuasan nelayan. Persamaan regresi dalam Jadual 17 menunjukkan kenaikan satu unit pendapatan ia menyumbang sebanyak 0.033 unit kepuasan nelayan, seterusnya kenaikan satu unit perbelanjaan menyumbang sebanyak 0.098 unit kepada kepuasan nelayan. Ini bermakna semakin tinggi nilai pekali regresi, semakin besar sumbangannya kepada kepuasan nelayan.

$$Y = 1.484 + 0.033X_1 + 0.098X_2 + 0.117X_3 + 0.063X_4 + 0.016X_5 + 0.052X_6 + 0.065X_7 + 0.294X_8 + 0.012X_9 + 0.042X_{10} + e,$$

dan

$$Y = 1.841 + 0.005X_1 + 0.088X_2 + 0.113X_3 + 0.184X_4 + 0.067X_5 + 0.056X_6 + e$$

Jadual 17

Pengaruh Faktor-Faktor Penentu kepada Kepuasan Nelayan

Kepuasan nelayan	Koefisien Tak Piawai β	Koefisien Piawai β	R^2	Adjusted R^2	VIF
Kualiti Hidup			0.395	0.371	
(Konstan)	1.484				
Pendapatan	.033	.048			2.052
Perbelanjaan	.098	.151			2.257
Simpanan	.117	.278			1.399
Kediaman	.063	.079			1.359

(sambungan)

Kepuasan nelayan	Koefisyen Tak Piawai β	Koefisyen Piawai β	R^2	<i>Adjusted R²</i>	VIF
Tanah	.016	.030			1.526
Kenderaan	.052	.083			1.171
Peralatan	.065	.073			1.217
Kesihatan	.294	.393			1.112
Keselamatan	.012	.011			1.269
Pendidikan	.042	.074			1.376
Peranan Kerajaan (Konstan)	1.841		0.465	0.482	
Bantuan	.005	.008			1.244
Prasarana	.088	.120			1.097
Kursus	.113	.291			1.336
Nasihat	.184	.399			1.510
Pemasaran	.067	.074			1.079
Penguatkuasaan	.056	.097			1.066

Kesimpulan

Berdasarkan analisis kajian, terdapat beberapa cadangan. Antaranya ialah (1) program bantuan nelayan harus diteruskan, tetapi mekanisma penyampaian perlu telus supaya bantuan tersebut sampai kepada sasarannya; (2) segala bantuan yang disampaikan perlu dituruti dengan khidmat nasihat agar mereka tidak terlalu bergantung kepada bantuan yang diberi secara berterusan dan pada masa yang sama dapat mengubah sikap nelayan dan penternak menjadi lebih positif supaya bantuan yang diberikan mencapai tahap keberkesanan yang tinggi dan mempengaruhi kepuasan mereka; (3) program kursus dan latihan kepada nelayan perlu dipertingkatkan dengan mengambil kira bilangan kursus dan latihan, hebahan yang disampaikan kepada kumpulan sasar serta kandungan dan pendekatan kursus harus sentiasa diberi penilaian keberkesanan bagi setiap kursus yang dijalankan. Dalam kursus dan latihan yang diberi, aspek-aspek kesihatan dan pendidikan untuk anak-anak perlu diambil kira dan ditekankan; (4) kemudahan prasarana yang sedia ada seperti gerai pemasaran untuk nelayan dan kemudahan yang berkaitan perlu dikaji semula dan ditambah baik; dan (5) pihak kerajaan negeri harus mencari jalan supaya pemberian bantuan bot gentian dapat sama dipertimbangkan dengan pemberian lesen oleh LKIM. Perolehan lesen ini menjadi syarat kepada nelayan untuk diberi subsidi petrol atau diesel.

Rujukan

- Abdullah Ahmad Badawi. (2004). *Persidangan hala tuju sektor pertanian dan industri asas tani*. Kuala Lumpur.
- Agho, A. C., Mueller & Price, J. (1993). Determinants of employee job satisfaction: An empirical test of a causal model. *Human Relations*, 46, 1007–1027.
- Banci Pertanian. (2005). Kuala Lumpur: Jabatan Perangkaan Malaysia.
- Barrows, D. T. Wesson. (2001). A comparative analysis of job satisfaction among public and private sector professionals. *The Innovation Journal*. Capaian daripada [http://www.innovation/Job satisfaction](http://www.innovation/Job%20satisfaction).
- Ellickson, M.C., & Logsdon, K. (2002). Determinants of job satisfaction of municipal government employee. *Public Personnel Management*, 31, 343.
- Hadley, J., & Mitchell, J. M. (2002). The growth of managed care and change in physician income, autonomy and satisfaction. *International Journal of Health Care Finance and Economics*, 2(1), 37–50.
- Jabatan Perikanan Malaysia. (2005). Capaian daripada <http://www.agrolink.moa.my>
- Rancangan Malaysia Kesembilan (2006–2010)*. 2006. Kuala Lumpur: Unit Perancang Ekonomi, Jabatan Perdana Menteri Malaysia.
- Suchman, A. L. (2001). The influence of health care organizations on well-being. *West J. Med*, 174, 43–47.
- Witt, L.A., & Nye, L. G. (1992). Gender and the relationship between perceived fairness of pay or promotion and job satisfaction. *Journal of Applied Psychology*, 77(6), 910–917.

Mohd Shaladdin Muda
 Wan Abdul Aziz Wan Mohd Amin
 Fauziah Abu Hasan
 Shukery Mohamed
 Nik Hazimah Nik Mat
 Ismail Omar

Mohammad Mahdi Abas
 Noor Haslina Mohamad Akhir
 Safwan Mohd Nor
 Universiti Malaysia Terengganu
 21030 Kuala Terengganu, Terengganu, MALAYSIA
 shaladdin@umt.edu.my